

INTELMEK ÉS PROPAGANDA KÖZÖTT

II. JAKAB TANÁCSAI FIÁHOZ (1692, 1703)

RIGÓ BALÁZS

JOG.
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2026. január 26.

Jakab 1688 telén nagy nehezen megvalósított szökése és az ebből következő, több mint egy évtizedes száműzete, (amely nélkül Orániai Vilmos legfeljebb véres polgárháború révén szerezhette volna meg a trónt, ha egyáltalán sikerrel jár), többször okozott kellemetlen pillanokat az angol közvéleményben. A skótok felkelését 1689-ben, az íreket pedig a Boyne folyó mellett 1690-ben Vilmos csak véres csatákban tudta leverni. Jakab a trónra való visszatérési kísérleteit azonban nem adta fel, 1692-ben jelentős francia segítséggel tengeri csatát kezdeményezett, amelyet szintén elveszített. Ebben az évben a XIV. Lajostól kapott Saint-Germain-i palotájában írta meg intelmeit fiához. A mű sokáig kéziratban maradt, megjelenítésére politikai okokból nem került sor.

Az Intelmek¹ a klasszikus királytükörök közé tartozik, szűkebb műfaját tekintve tanító célzatú intellem, fejedelmi parainesis a leendő trónörö-

kösnek. A mű kéziratban maradt, nyomtatásban először csak 1816-ban jelent meg a J.S. Clarke [Dicconson] által szerkesztett, „*The Life of James II*” c. műben,² amely számos eredeti, azóta megsemmisült írásos emléket, memoárt, levelet, kéziratot tartalmaz. A kutatások ugyanakkor feltárták, hogy a mű szerzője minden valószínűség szerint egy Dicconson nevű jakobita, aki azonban a mű szövegének túlnyomó részét alighanem Jakab memoárjai alapján, azaz saját betoldások nélkül írta meg. Mindazonáltal az 1692-es intelmet és annak szerzőségét, Jakab életrajzát monografikus igénnyel feldolgozó John Miller sem vitatja, illetve nem is említi a „*Life*” és a „*Memoirs*” szerzőségének bonyodalmait és a források keletkezésének körülményeit összefoglaló, művét lezáró fejezetében.³ Ugyanakkor Miller kiemeli, hogy a „*Life*” nagymértékben autentikus, de vannak olyan részei, amelyeket a megbízhatóság érdekében össze kell vetni más írásos emlékekkel.

Az 1692-es mű, nem tévesztendő össze az 1701-ban készült, de csak 1703-ban megjelent változattal, amely „*A néhai Jakab király intelmei fiához*” címet⁴ viseli. Utóbbi bár az 1692-es szöveg szinte kizárólagos felhasználásával készült, minden valószínűség szerint a kiadó nyomdász-szerkesztő műve, aki Jakab özvegyének kérésére, a trónkövetelő Jakab Ferenc Eduárd, azaz Jakab fiának a trónra ültetése érdekében propaganda célból adta ki a művet. A két intellem szövege közötti nagyfokú hasonlóság, valamint az, hogy az utóbbi az 1692-es szöveg felhasználásával készült könnyen igazolható, ha egybevetjük a két szöveg szerkezetét, szókincsét, megfogalmazását és mondatait. Az 1703-as mű, minden bizonnyal az első, Jakab által írt intellem, olvasóbarát, tömör, gördülékeny, egész változatos szókinccsel felvonultató összefoglalása. Ezzel szemben az 1692-es, rendkívül terjengős, nehézkes, gyér szókincsű, visszatérő fordulatokkal és gondolati ismétlésekkel tarkított körülményes mű.

Az 1692-es intellem kézírásában fennmaradt átirata a Windsor kastély Stuart

iratai között található. Az internetes tájékoztató szerint ez a kézirat, amely gyönyörűen olvasható, csak átirat, amelyet feltehetőleg a párizsi Scots College-ban írtak, ahol Jakab az eredeti iratot letétbe helyezte.⁵ Az eredeti irat a francia forradalom viharai között Jakab visszaemlékezéseivel (az ún. *Memoirs*), síremlékével együtt sajnos megsemmisült, és ha nincs a Clarke-féle kiadás, akkor még valószínűbb, hogy elveszik a kutatás számára. Az *Intelme*k négy, eltérő terjedelmű témakört fed le: a bűnbeesés veszélyei, a jó uralkodás elvei, a három királyság (angol, skót, ír) kormányzása és

